

RANDANMÄRKNINGAR

TILL PROPOSITIONEN OM ÄNDRAD FÖRETAGSBESKATTNING

Av direktör TORSTEN GENBERG

FÖRETAGSBESKATTNINGSKOMMITTÉNS i höstas avgivna betänkande med förslag till ändrad företagsbeskattning blev föremål för en mycket stark och bärande kritik inte bara från näringslivets egna organisationer utan även från många andra remissinstanser. I den till riksdagen nyligen avlåtna propositionen i ämnet har denna kritik givit en — man skulle vilja säga förvånansvärt — liten effekt. Med hänsyn till den ringa betydelse som näringslivsorganisationernas remissyttranden numera i dylika sammanhang brukar tillmätas från regeringshåll kanske man dock bör avstå från ordet »förvånansvärt». Kvar står emellertid det beklämmande faktum att en för samhällsekonomins fortsatta utveckling mycket betydelsefull fråga här håller på att lösas efter linjer, som inger allvarliga betänkligheter, därför att de kommer att beskära näringslivets möjligheter till fortsatt konsolidering och försämra dess förmåga till anpassning efter det ekonomiska livets snabbt skiftande förhållanden.

Som bekant går förslagen ut på en genomgripande begränsning av den ordinarie skattelagstiftningens bestämmelser ifråga om rätt till skattefri avskrivning på maskiner och inventarier, lagervärdering, avsättning till pensionsstiftelser m. m. Det skall villigt erkännas att hittillsvarande regler på området — om man bortser från de senaste årens provisoriska inskränkningar — varit mycket liberala, inte minst i förhållande till motsvarande bestämmelser på andra håll i världen. Men en jämförelse haltar, om man inte samtidigt tar hänsyn till att andra länders skattelagstiftning ger favörer, som vår saknar. Dit hör bl. a. den rätt till kvittning mellan vinster och förluster under olika år, som medges i ett flertal främmande skattelagstiftningar, medan vår egen alltjämt står kvar på den stel-

benta ståndpunkten att varje beskattningsår skall betraktas som en sluten enhet för sig. Dit hör vidare också frånvaron i många länder av den dubbelbeskattning av aktiebolags och ekonomiska föreningars vinster, som är utmärkande för vår egen skattelagstiftning på området.

Motivet för de föreslagna begränsningarna har angivits huvudsakligen vara av konjunkturpolitisk art. Man har gjort gällande att nuvarande frihet på inventarieavskrivningens och lagervärderingens område stimulerar företagen till nyinvesteringar, som i extrema högkonjunkturlägen verkar inflationsdrivande och att friheten därför måste beskäras. Uppfattningen ger plats för åtskilliga frågetecken. Man kan t. ex. fråga sig om det inte är statens och kommunernas våldsamma utgiftsansvällning som i långt högre grad än investeringarna inom den privata företagssektorn utgör den verkligt inflationsdrivande faktorn. Man kan vidare fråga sig, om det är skattelagstiftningens — i varje fall den ordinarie skattelagstiftningens — sak att fungera som regulator härvidlag och om inte konjunkturpolitiken i stället främst bör föras med penning- och kreditpolitiska medel. Och varför inte också ställa frågeställningen så: Är det överhuvudtaget den väsentligaste uppgiften nu att genom tvångsvis införd försämring av näringslivets betingelser söka bromsa upp en konjunkturtopp? Är den verkligt väsentliga uppgiften inte i stället att se till dels hur vi kommer att klara oss i den allt hårdare internationella konkurrensen, dels hur vi kommer att få det ställt i ett kärvare ekonomiskt klimat?

Det är allmänt vitsordat att den ordinarie skattelagstiftningens hittillsvarande bestämmelser om fri avskrivning på maskiner och inventarier och fri lagervärdering varit av utomordentlig betydelse för det svenska näringslivets konsolidering och kraft till produktiv utveckling. Man kan peka på att denna frihet i enstaka fall missbrukats. Låt gå för att så varit fallet. Men den omständigheten att vissa missbruk förekommit är i och för sig inget skäl för att i den ordinarie skattelagstiftningen införa skärpningar över hela linjen — skärpningar som kommer att inverka menligt även på de mest vällovliga rationaliseringssträvanden och som inte minst därigenom kan få allvarliga återverkningar för folkhushållet i dess helhet. Det måste i själva verket kunna förebringas mycket starka motiv för att förgräpa sig på regler, som haft ett så odiskutabelt värde för det ekonomiska framåtskridandet och man har en beklämmande känsla av att förslagsställarna icke gått i land med den uppgiften.

De frågeställningar, som här endast antytts, har redan tillräck-

ligt ventilerats i näringslivsorganisationernas och andras remissyttranden och det finns därför icke anledning att nu gå närmare in på dem. Det må endast med särskild förvåning noteras, att Landsorganisationen i sitt remissyttrande inte bara tillstyrkt ett genomförande av företagsbeskattningskommitténs förslag utan krävt än längre gående inskränkningar än de av kommittén förordade och nu i propositionen upptagna. Det hade legat närmare till hands att tro att LO, som ju dock har till huvuduppgift att tillgodose de anställdas intressen, skulle föredra att så mycket som möjligt av företagens bruttoöverskott kunde hållas kvar hos dem själva till företagets och därmed de av företagen beroende anställdas egen ökade trygghet framför att tvinga fram så mycket som möjligt av dessa överskott i skattepliktiga vinster, av vilka den ojämförliga huvudparten kommer att försvinna i statskassan.

I förhållande till företagsbeskattningskommitténs förslag innebär den nu avgivna propositionen vissa uppmjukningar och vissa skärpningar. Till de förra hör framförallt att propositionen följer kommittéreservanten Hedborgs förslag om en lägsta gräns för den tillåtna lagervärderingen på 40 % av anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet mot av kommittémajoriteten förordade lägst 50 %. Finansministern har dock försett sitt ståndpunktstagande med vederbörlig brasklapp. Han förklarar sålunda, att det endast är med tvekan han följer 40 %-linjen och att vunna erfarenheter och fortsatta överväganden kan motivera att frågan upptas till förnyad prövning. Det hela smakar betänkligt av »steg för steg»-politiken. 40 % idag, 50 % i morgon och ytterligare någon annan procentsats längre fram. Andra uppmjukningar, som i och för sig må med tillfredsställelse noteras, är dels att kommitténs förslag om att nedskrivningen i händelse av lagerminskning skall få beräknas på medeltalet av beskattningsårets och de två närmast föregående årens lagervärden ändrats så att beskattningsåret uteslutes vid medeltalsberäkningen, dels att kommitténs förslag om omräkning av i lagret ingående rå- och stapelvaror efter lägsta marknadspriset under de sista fem åren ändrats till lägsta marknadspriset under de sista tio åren, dels slutligen att de av kommittén föreslagna avskrivningsreglerna för aktiebolag och ekonomiska föreningar i propositionen utsträckts att gälla samtliga rörelseidkare med ordnad bokföring.

På en annan punkt innebär emellertid propositionen en icke oväsentlig skärpning i förhållande till kommittéförslaget. Hittillsvarande liberala regler beträffande inventarieavskrivning och lagervärdering har delvis haft sin grund i den inledningsvis omnämnda

frånvaron i vår skattelagstiftning av rätt till kvittning mella vinster och förluster under olika år. Det var också i insikt häron som företagsbeskattningskommittén, när den föreslog en begränsning i dessa regler, samtidigt förordade nyinförande av viss rätt att under en tioårsperiod få från senare års överskott avräkna tidigare års förluster. Kommitténs förslag på den punkten har emellertid överhuvudtaget icke tagits med i propositionen. Den sistnämnda innebär m. a. o. en stark begränsning av avskrivnings- och lagervärderingsreglerna utan samtidig — av kommittén själv förordad — kompensation i form av rätt till öppen resultatsutjämning mellan olika år. Finansministerns motiv härför är endast att en sådan resultatsutjämning erbjuder så svårlösta och komplicerade problem att han inte är beredd att tillstyrka kommitténs förslag i denna del.

Några ord må särskilt nämnas om den s.k. »först in-först ut»-metoden vid lagervärderingen. Den innebär i princip att det alltid anses vara de först inköpta varorna som blir först sålda, dvs. att lagret vid beskattningsårets utgång anses bestå av de senast inköpta varorna och skall värderas med hänsyn till anskaffningspriserna för dessa. Metoden strider klart mot allmänt erkända företagsekonomiska principer, eftersom den under perioder av stigande priser tvingar till ett successivt uppskrivande av lagren till gällande prisnivå eller m. a. o. till ett framtagande av rent fiktiva inflationsvinster. Den företagsekonomiskt riktiga principen, som bl. a. i Amerika tagit sig uttryck i ett allt allmännare praktiserande av den rakt motsatta »last in-first out»-metoden, innebär ju tvärtom att man skall sträva efter att hålla kvar åtminstone ett normalt baslager vid en oförändrat låg prisnivå utan att låta det influeras av stigande priser. Företagsbeskattningskommittén förordade emellertid ett knäsettande inom skattelagstiftningen av den förstnämnda metoden, och finansministern har gått på samma linje. Till försvar härför åberopas, att företagsekonomiska principer är en sak men beskattningsprinciper en helt annan!

Och så till sist något om skattesatserna. I direktiven för företagsbeskattningskommittén ingick bl. a. som uppdrag att pröva om kommitténs kommande förslag borde föranleda någon samtidig justering av gällande skattesatser för företagen. Kommittémajoriteten fann för sin del icke behov härav föreligga. I näringslivsorganisationernas remissyttranden erinrades därför med skärpa om att det vid införandet av nuvarande höga skattesatser som försvar för dessa uttryckligen hänvisades till den samtidiga friheten ifråga om inventarieavskrivningar och lagervärdering. Eller, som finansminis-

ter Wigforss då uttryckte saken: »Det ena får väl vägas mot det andra.» Detta har nu helt negligerats i propositionen. Finansministern ansluter sig till kommitténs uppfattning att någon ändring av skattesatserna i förevarande sammanhang icke bör förekomma, men använder den motiveringen att frågan om regler för inkomstberäkningen och frågan om skattesatsernas höjd överhuvudtaget saknar sammanhang och därför bör behandlas var för sig. Varav optimisten möjligen kan utläsa att frågan om skattesatserna eventuellt kan bli föremål för behandling någon annan gång i något annat sammanhang.

När 1945 års statskätteberedning på sin tid föreslog att den statliga inkomstskatten för företag skulle utgå med 40 %, gällde förslaget både aktiebolag och ekonomiska föreningar. Dåvarande finansminister Wigforss förordade likaledes i sin proposition till riksdagen samma skattesats av 40 % för båda företagsformerna. Inom bevillningsutskottet, vars yttrande sedan dikterade riksdagsbeslutet, genomtrufades emellertid en sänkning av skattesatsen för ekonomiska föreningar till 32 % mot 40 % för aktiebolagen. Näringslivsorganisationerna ha i sina remissyttranden över företagsbeskattningskommitténs förslag framhållit, att tillfället nu borde tas i akt att rätta till denna uppenbara felaktighet och genomföra samma skattesats för de båda i detta hänseende helt likvärdiga företagsformerna. I propositionen har emellertid finansministern lyckats undgå den besvärliga frågan genom att hänvisa till att den icke har sammanhang med en av *konjunkturpolitiska* skäl betingad ändring av företagsbeskattningen. Man kunde annars tycka att när företagsbeskattningen nu i andra avseenden är under reform, så borde det inte vara ur vägen att samtidigt rätta till ett uppenbart missförhållande, helt oavsett om detta har något direkt samband med de skäl, som i första hand dikterat det aktuella reformarbetet.

Såsom framhålles i propositionen kommer även efter ett genomförande av de nu aktuella skärpningarna våra regler för inventarieavskrivning och lagervärdering att alltjämt vara mera liberala än i flertalet andra länder. Detta är i och för sig sant, men som redan förut påpekats haltar jämförelsen om man inte samtidigt nämner de favörer i främmande skattelagstiftningar som vår saknar — särskilt sedan kommitténs förslag om viss utjämning mellan förlust och vinst under olika år uteslutits i propositionen. I vilket fall som helst kvarstår det faktum, att skärpningarna innebär en klar försämring av näringslivets betingelser och en påfrestning på före-

tagens likviditet vid en tidpunkt, då man på många andra håll världen tvärtom söker att genom skattelindringar och andra åtgärder på allt sätt stärka de egna företagens ställning i den internationella konkurrensen. Därtill kommer att vi redan förut arbetat med en internationellt sett mycket hög kostnadsnivå och att de nu aktuella skärpningarna försvårar de rationaliseringssträvanden, som skulle kunna bidra att sänka kostnaderna eller i varje fall motväga ytterligare kostnadsstegringar, strävanden som därför ligger direkt i linje även med de konjunkturpolitiska skäl, vilka sägas ha förestavat hela förslaget om ändrad företagsbeskattning.

Kanske allra mest betänkligt — sett på längre sikt — är emellertid att när man väl en gång övergivit den hittillsvarande friheten på området och ersatt den med fixa procentsatser, så ligger frestelsen alltför nära att längre fram rucka på procentsatserna i en för företagen oförmånlig riktning, så snart nya konjunkturpolitiska överväganden anses motivera detta eller kanske snarare så snart statskassan behöver mera pengar. Finansministerns uttalande beträffande lagervärderingsprocenten pekar i sådan riktning. Och vad näringslivet mer än något annat är i behov av är att de regler, som kan komma att införas, blir för en längre tid förskonade från ytterligare skärpningar så att den ekonomiska planläggningen kan ske efter något så när fasta linjer och i vetskap från ett till ett annat om vad man har att rätta sig efter.
